Przedmowa autora do wydania zmienionego

W ciągu 15 lat od napisania tej książki badania dotyczące przedstawionej w niej tematyki okazały się niezwykle owocne; z tego względu jestem wdzięczny, że wydawnictwo było gotowe wygospodarować nieco więcej miejsca na wydanie poprawione. Porównanie liczby tytułów wymienionych w części III (*Źródła i literatura*) pokazuje, jak dużą część stanowią nowe prace: podczas gdy w 1993 r. tytułów było około 310, obecnie znajduje się ich tam 432. Znaczna część tych prac została przynajmniej pobieżnie omówiona w części II (*Podstawowe problemy i kierunki badań*). W rezultacie część ta w porównaniu z poprzednim wydaniem została znacznie poszerzona: zaprezentowano nowe edycje źródłowe, szereg opracowań biograficznych (dotyczących Grzegorza VII, Henryka IV i Kaliksta II) i katalogów wystaw, a także omówiono nowe kwestie merytoryczne (np. dotyczące interpretacji wydarzeń w Canossie czy ustalenia zakresu i swobody działania króla). Sekcja 5 jest zupełnie nowa i dotyczy kilku tytułów, które opisują XI wiek jako czas zmian, a nawet rewolucji.

Pani Annette Grabowsky służyła mi niestrudzoną pomocą przy korekcie i sporządzaniu indeksu, za co chciałbym jej serdecznie podziękować.

Chciałbym również podziękować mojej drogiej żonie Martinie Hartmann za jej stałą gotowość do dyskusji ze mną na temat *Sporu o inwestyturę* i związanych z nim kwestii.

Tybinga, kwiecień 2007 r. Wilfried Hartmann